

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОЕКТУВАННЯ УРОКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються питання удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах реформування сучасної освіти, розкриваються основні складові ефективності навчального процесу в умовах реформування сучасної початкової школи, а також використання інтерактивних технологій навчання у закладах вищої освіти під час підготовки майбутніх учителів початкової школи до проектування уроків. У статті проаналізовано структуру готовності майбутніх учителів до проектування уроків в початковій школі, а також визначено педагогічні умови ефективності застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх вчителів до проектування уроків.

Ключові слова: дидактична підготовка вчителя, комплексні вміння, вміння проектувати урок, інтерактивні технології, готовність студентів до проектування уроків, рівні сформованості, педагогічні умови.

В епоху державного і духовного відродження України пріоритетна роль належить високоосвіченим людям. Одним із основних завдань сучасної освіти є виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, вміє творчо застосувати набуті знання. В зв'язку з реформуванням освіти, зокрема початкової, постає необхідність вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Суспільство висуває перед сучасною освітою завдання сформувати всебічно розвинену особу, яка повинна задовольнити потреби та запити суспільства. Згідно з законом України “Про освіту”, метою освіти є “всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору” [4].

Зважаючи на те, що Україна прагне змінити систему освіти та відійти від радянських стандартів освіти в бік гуманізації освіти та її євроінтеграції, гостро постає питання підготовки висококваліфікованих майбутніх учителів початкової школи, здатних реалізовувати зміни і, зокрема, компетентнісний підхід на практиці в умовах навчально-виховного процесу.

На сьогоднішній день законодавчою базою початкової освіти є: Закон “Про загальну середню освіту”, “Державний стандарт початкової освіти” (2018), Концепція “Нова українська школа”, у яких відображений напрямок реалізації змін, спрямованих на забезпечення умов для збалансованого фізичного, розумового, емоційно-вольового, морального і соціального розвитку молодших школярів, накреслено орієнтир на виховання особистості, здатної до самореалізації.

На даному етапі важливо повною мірою враховувати нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів, які повинні не лише володіти теоретичними основами побудови навчально-виховного процесу, а й організовувати навчальну діяльність учнів початкової школи на основі цілеспрямованого, методично грамотного застосування концепцій компетентнісної, особистісно орієнтованої освіти. Такі зміни є важливим засобом реформації освіти, оскільки спрямовують майбутніх учителів початкової школи на удосконалення професійної діяльності в умовах розвитку шкільної галузі і, зокрема, початкової освіти.

Беручи до уваги те, що урок є основною формою організації навчального процесу в початковій школі, питання оволодіння студентами-майбутніми педагогами умінь проектувати уроки є однією із пріоритетних складових ефективності навчального процесу в умовах сучасної початкової школи, а використання інтерактивних технологій сприяє організації й розвитку діалогового спілкування, що веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного рішення загальних, але значущих для кожного учасника завдань. Під час діалогового спілкування учні вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, брати до уваги альтернативні думки, приймати продумані та зважені рішення, спілкуватися з іншими людьми, брати участь у дискусіях [3].

Питання оволодіння студентами практичними вміннями проектувати урок піднімається у дослідженнях сучасних педагогів (О. Абдуліна, К. Авраменко, О. Антонова, Н. Білокур, В. Бондар, О. Бульвінська, Н. Воскресенська, П. Гусак, І. Іванченко, А. Кендохова, І. Колеснікова, Л. Лаврова, Ю. Львова, Н. Максименко, О. Мороз, Н. Шайденко, І. Шапошнікова та ін.).

Проблема інтерактивних технологій цікавила багато фахівців. Усі вони розглядають дані технології в контексті особистісно-орієнтованого підходу до навчання. В працях К. Баханова, О. Глотова, К. Нор, О. Пехоти, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. П'ятакова, Г. Цукерман, О. Ярошенко інтерактивні технології розглядаються як засіб формування основних ключових компетентностей, що відповідає державним вимогам.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що етап підготовки вчителя до уроку та його проектування є досить складним процесом і потребує від вчителя інтегрованої системи знань, умінь та навичок. Формування відповідних знань, умінь та навичок реалізується впродовж усього навчання студентів у закладах вищої освіти.

Гостро постає проблема підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти до здійснення *дидактичної* підготовки до проведення уроку в початкових класах та формування в учнів не часткових знань, умінь та навичок, а їх цілісної системи.

Навички використання інтерактивних технологій є необхідною складовою професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів і є одним із елементів його конкурентоспроможності і, як наслідок, такий вчитель користується попитом на ринку праці.

Існуючі проблеми підкреслюють актуальність означеної проблематики, що зумовило *мету написання даної статті*, яка полягає у необхідності пошуку інноваційних шляхів підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності.

Професійна компетентність майбутнього вчителя початкових класів, яка забезпечує ефективність здійснення професійних обов'язків вчителя, розвитку в учнів ключових компетентностей, передбачених Державними вимогами і є одним із провідних елементів забезпечення ефективності початкової ланки освіти.

Дидактична підготовка як складова загально-педагогічної професійної компетентності є фундаментальною основою протягом навчання студентів у закладах вищої педагогічної освіти та подальшої роботи вчителя у закладах початкової освіти. Науковці зазначають, що існує обмежене коло досліджень з проблем дидактичної підготовки учителя. При чому, у них відсутні однозначні трактування суті цього процесу і його компонентів, не розглядаються механізми формування і розвитку дидактичної підготовки.

Зважаючи на те, що урок є провідною та оптимальною формою організації навчального процесу, саме тому навички проектування та планування уроків є однією найнеобхідніших навичок для студента – майбутнього вчителя початкових класів, адже є неодмінною складовою подальшої професійної діяльності.

Формування комплексних умінь проектування уроку у студентів – майбутніх учителів початкової школи – це досить складний і довготривалий процес, який характеризується різноманіттям етапів, їх послідовністю і взаємозалежністю кожного з компонентів між собою. Для того, щоб цей процес був високорезультативним, він повинен бути раціональним, технологічним та науково обґрунтованим [2].

Спираючись на аналіз структури готовності майбутнього учителя початкових класів до проектування уроків у початковій школі нами були виокремлені наступні **компоненти**:

– **мотиваційний** компонент полягає у глибокому усвідомленні студентами – майбутніми вчителями необхідності проектування уроків в початковій школі, позитивні настанови, розуміння значущості проектування у професійній діяльності вчителя, емоційно-вольова складова набуття професійних компетентностей;

– **когнітивний** компонент передбачає теоретичну, емпіричну і практичну складові набуття студентами навичок проектування уроків у початковій школі та досвід застосування знань, умінь і навичок на практиці;

– **операційно-діяльнісний** компонент полягає у формуванні у студентів практичних навичок проектування уроків в початковій школі, застосування сучасних форм, методів у проектуванні уроків та виокремлено їхні **критерії та показники**.

На основі вищезазначених компонентів, критеріїв та показників нами було виділено чотири **рівні** сформованості у студентів комплексних умінь проектування уроку: **високий, достатній, середній, початковий**, а також описано характеристику кожного рівня.

I рівень (високий): студенти вміють планувати макроструктуру уроку за обраною темою вміють прогнозувати діяльність учителя і учнів на уроці на кожному з етапів уроку та добирати відповідні методи, форми діяльності.

II рівень (достатній): студенти здатні самостійно, або при незначній допомозі, здійснювати послідовний процес проектування уроку.

III рівень (середній): студенти виявляють уміння планувати макроструктуру уроку за обраною темою, але допускають помилки при визначенні певних його складових.

IV рівень (початковий): студенти проектують урок на рівні копіювання зразка виконання способу діяльності.

Якщо сконцентрувати увагу на методах навчання, які використовуються при підготовці майбутніх учителів початкової освіти у закладах вищої освіти, то їх призначають, як засоби взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямовані на вирішення навчальних завдань, виховання і розвитку. Ми вважаємо, що застосування інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі вищої школи є важливими засобами навчання майбутніх фахівців.

Інтерактивна діяльність під час навчальних занять передбачає організацію й розвиток діалогового спілкування, що веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного рішення загальних, але значущих для кожного учасника завдань. У ході діалогового спілкування студенти вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, вчить брати до уваги альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими учасниками навчального процесу [3].

Відслідковуючи педагогічний механізм забезпечення фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи ми можемо зробити висновки, що система підготовки студентів до професійної діяльності в закладах початкової освіти має бути спрямована на оволодіння ними системою загальнопедагогічних та проєктивних вмінь планування та проведення уроків в початковій школі.

Таким чином, щоб оптимізувати та забезпечити найбільшу ефективність навчального процесу, ми вважаємо, що організація навчального процесу засобами інтерактивних технологій призведе до розвитку діалогового спілкування, що веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного рішення загальних, але значущих для кожного учасника навчального процесу.

Оскільки використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі сприяє ефективній взаємодії всіх учасників та позитивно впливає на розвиток основних педагогічних компетенцій вчителя нового покоління, здатного до впровадження державних змін у системі освіти в практику початкової школи, ми вважаємо, що використання засобів інтерактивних технологій під час навчання студентів – майбутніх учителів проектування уроків в початковій школі є однією із умов підвищення ефективності навчального процесу та покращення його результативності.

Спираючись на аналіз науково-педагогічної літератури нами було виявлено подібність умов і цілей професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи та навчальної діяльності з використанням інтерактивних технологій, що доводить доцільність їх використання в навчальному процесі з метою формування професійної компетентності майбутніх вчителів, зокрема формування умінь проектувати уроки. Проте, для ефективного формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інтерактивних технологій необхідно визначити педагогічні умови її реалізації.

Технологічне забезпечення процесу формування умінь студентів проектувати уроки в початковій школі є ефективним за використання інтерактивних технологій як сучасного засобу опрацювання студентами змісту професійної діяльності.

Термін “інтерактив” походить від англійської від слова “inter” – взаємний і “act” – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [3].

Сутність побудови навчання на засадах інтерактивних технологій полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки завдяки постійній, активній взаємодії всіх студентів. Це – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Під час інтерактивного навчання викладач виступає як організатор процесу навчання, консультант, який ніколи не “замикає” навчальний процес на собі. Ключовим у процесі навчання є зв'язки між студентами, їхня взаємодія і

співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, студенти беруть на себе відповідальність за результати навчання.

Інтерактивна модель навчання передбачає застосування технологічного підходу та сукупності інтерактивних технологій, до яких можна віднести *технології групового (кооперативного) навчання*: роботу в парах, ротаційні трійки, “Два-чотири-всі разом”, “Карусель”, роботу в малих групах, “Акваріум”; *фронтальні технології* інтерактивного навчання, до яких можна віднести “Мозковий штурм”, “Навчаючи-вчуся”, і “Ажурна пилка”, і “Case-метод”, і “Дерево рішень” тощо [3].

Їх загальною ознакою є принципи інтеракції: багатостороння комунікація, взаємодія і взаємонавчання студентів, кооперована навчальна діяльність із відповідними змінами ролей і функцій як студентів, так і викладачів. За використання такої моделі заняття у закладах вищої освіти розуміють як форму навчання, яке теж ґрунтується на технологічному підході [3].

Серед педагогічних умов застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх вчителів до проектування уроків ми виділяємо наступні [1, 5]:

1. *Застосування системно-діяльнісного підходу*, спрямованого на організацію навчання як цілісної системи. За такої умови, за основу освітньої діяльності покладається спеціально організована діяльність студентів, за якої процес здобуття знань забезпечується як результат власних пошуків студента, діяльність якого скеровує викладач. Викладач подає на навчальному занятті не готові відповіді, а питання, які треба розв’язувати в процесі спільної діяльності. Як наслідок, зовнішня мотивація змінюється стійкою внутрішньою, що стимулює бажання вчитися, здобувати нові знання, ставити цілі та шукати шляхи їх досягнення.

2. *Опора на психологічні особливості і механізми*. При організації формувального експерименту, зокрема проектування навчальних занять, нами були взяті до уваги психологічні особливості процесу засвоєння знань. Таким чином, відповідно до кожного з етапів засвоєння нових знань були підібрані інтерактивні методи навчання, які мають найбільшу ефективність на кожному з етапів засвоєння знань.

3. *Максимальне наближення навчальної діяльності до умов професійної діяльності*. У процесі організації формувального експерименту нами були розроблені завдання для студентів, що сприяли формуванню у них умінь проектувати дидактичні клітинки уроків. При виконанні даних видів робіт студенти використовували інтерактивні методи навчання, з якими ознайомилися у процесі власної навчальної діяльності.

4. *Формування творчого підходу до вирішення навчальних та професійних завдань* передбачає вміння конструювання оптимального варіанту уроку на рівні раціоналізації існуючих варіантів, пошук варіантів нестандартного вирішення питання. Дані вміння студенти мали можливість проявити у процесі виконання творчих завдань з проектування уроків.

У процесі реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до проектування уроків у початковій школі засобами інтерактивних технологій нами було проведено лекційні та практичні заняття з використанням інтерактивних технологій. Перевірку ефективності педагогічних умов ми проводили на основі аналізу змін у змістовому, операційно-діяльнісному й мотиваційному компонентах готовності шляхом порівняння рівнів сформованості кожного компонента.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що інтерактивне навчання сприяє активізації навчально-пізнавального процесу, формуванню глибокої внутрішньої мотивації, надає можливості для інтелектуального та творчого розвитку, розвиває комунікативні вміння та здатність працювати в команді. Тому, ми вважаємо, що використання інтерактивного навчання є невід’ємною частиною процесу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, для підготовки висококваліфікованих фахівців, які будуть здатні до реалізації державних змін у системі освіти, нині є потреба в оновленні змісту та методики викладання профільних дисциплін.

Використана література:

1. Ковальчук Б. В., Ковальчук Л. О. Педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі. *Інноваційні процеси та технології в сучасному університеті* : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 22 квіт. 2009 р. / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т. Донецьк : ДонНУ, 2009. 208 с.
2. Коханко О. Г. Формування у студентів знань і умінь проектування уроку на засадах матрично-модульного підходу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Коханко Оксана Григорівна ; Нац. пед. ун-т

- ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 251 с.
3. Пометун О. І., Комар О. А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ. Умань : РВЦ "Софія". С. 18-21 (36).
 4. Про освіту: Голос України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22 (63).
 5. Шапошнікова І. М. Підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової школи до проектування уроку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шапошнікова Ірина Миколаївна; Київ. пед. ін-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1993. 149 с.

References:

1. Kovalchuk B. V., Kovalchuk L. O. Pedagogical conditions of introduction of innovative technologies of education in the higher school. *Innovative processes and technologies in the modern university: collection of research papers by the materials of All Ukrainian research and practical conference, 22 Apr. 2009 / Ministry of education and science of Ukraine, Donetsk National University. Donetsk : Don.Nation.Univers., 2009. 208 с.*
2. Kohanko O. G. Formation of students knowledge and skills of designing the lesson on principles of matrix-modular approach : Dissertation. ... PhD in Pedagogy:13.00.09 / Kohanko Oksana; National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv, 2009. 251 с.
3. Pometun O. I., Komar O. A. Training of teachers of Primary school:interactive technologies in higher educational establishments. Uman : RVC "Sofia". P. 18-21. (36)
4. About education: Voice of Ukraine from 05.09.2017, No 2145-VIII. 27 Sept. (No. 178-179). P. 10-22 (63)
5. Shaposhnikova I. M. Increasing of effectiveness of future primary school teachers training to design lesson: Dissertation ... PhD in Pedagogy: 13.00.01 / Shaposhnikova Iryna Mykolaivna ; Kyiv National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv, 1993. 149 p.

Тесленко Т. В. Подготовка будущих учителей к проектированию уроков в начальной школе средствами интерактивных технологий.

В статье рассматриваются вопросы усовершенствования подготовки будущих учителей начальной школы в условиях реформирования образования, раскрываются основные составляющие эффективности учебного процесса в условиях реформирования современной начальной школы, а также использование интерактивных технологий обучения в заведениях высшего образования во время подготовки будущих учителей начальной школы к проектированию уроков. В статье проанализирована структура готовности будущих учителей к проектированию уроков в начальной школе, а также определены педагогические условия эффективности применения интерактивных технологий в процессе подготовки будущих учителей к проектированию уроков.

Ключевые слова: *дидактическая подготовка учителя, комплексные умения, умения проектировать урок, интерактивные технологии, готовность студентов к проектированию уроков, уровни сформированности, педагогические условия.*

Teslenko T. V. Training of future teachers to design lessons in primary school by means of interactive technologies.

The article deals with the issues of improvement of training of future primary school teachers in the conditions of reformation of modern education, the basic elements of efficiency of educational process in the conditions of reformation of modern primary school and the use of interactive technologies of studies in the higher education establishments during the training of future primary school teachers to design lessons are examined. The structure of readiness of future teachers to design lessons in the primary school is analysed and the pedagogical conditions of effective use of the interactive technologies in the process of training of future teachers to design lessons are defined.

Keywords: *didactic training of teacher, complex abilities, abilities to design a lesson, interactive technologies, readiness of students to design lessons, levels of formedness, pedagogical conditions.*

УДК 378.147

Яворська В. В., Адобовська М. В., Чубрей О. С.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

В статті розглядаються стан підготовки вчителя географії, запропоновано функціональні та структурні компоненти, що входять до моделі підготовки вчителя географії. Проаналізований є опис функціонально структурної моделі підготовки педагога, визначення рівнів готовності майбутнього